

FORSKNINGSTEMATIKER OCH KUNSKAPSBIDRAG

EN KARTLÄGGNING AV
CUL:S FORSKARSKOLA VID
GÖTEBORGS UNIVERSITET

Annika Bergviken Rensfeldt och Roger Säljö
Centrum för utbildningsvetenskap
och lärarforskning (CUL)

Sammanfattning

Författare: Annika Bergviken Rensfeldt och Roger Säljö, Institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande, Göteborgs universitet

Titel: Forskningstematiker och kunskapsbidrag: En kartläggning av CUL:s forskarskola vid Göteborgs universitet

Utgivare: Göteborgs universitet, Centrum för utbildningsvetenskap och lärarforskning (CUL), 2011

Denna kartläggning syftar till att beskriva forskningsinriktningen i pågående avhandlingsprojekt inom forskarskolan vid Centrum för utbildningsvetenskap och lärarforskning (CUL) vid Göteborgs universitet. Forskarskolan har till syfte att bidra till en utbildningsvetenskaplig forskarutbildning som är specifikt riktad mot lärarprofession och lärarutbildning. Sju olika forskningsämnen, alla med utbildningsvetenskaplig inriktning, utgör basen för verksamheten. Ett viktigt inslag i CUL är samarbetet med kommuner och högskolor i närregionen som medfinansierar hälften av projekten.

Kartläggningen är baserad på en intern konferensdokumentation från hösten 2010 främst bestående av doktorandernas projektbeskrivningar, men även programbeskrivningar av forskarskolan och registerdata har använts. Analyserna tar utgångspunkt i fyra aspekter: val av forskningsfokus, hur forskningen motiveras, val av metod och angreppssätt samt kunskapsintressen. Målet har varit att undersöka vad det utbildningsvetenskapliga kunskapsbidraget utgörs av, samt om, och i så fall hur, relationen till lärarprofession och lärarutbildning kommer till uttryck i forskningsprojekten. 75 avhandlingsprojekt ingår i kartläggningen, av dessa har 10 slutförts (juni 2011). Doktorandgruppen består av 57 kvinnor och 18 män. Medelåldern är 46 år, de flesta i åldersspannet 36-60, varav 22 individer är 36-45 år, och 19 är 46-50 år. Bland de kommunfinansierade är de flesta i åldern 50 år och äldre, medan de högskolefinansierade till hälften utgörs av doktorander i åldrarna 41-49. Trettiosju procent av de GU-finansierade doktoranderna är 40 år eller yngre.

En sammanställning av forskningsinriktningen i avhandlingsprojekten visar att följande sex forskningstematiker dominerar:

- Ämnesdidaktik (undervisning, individers lärande relativt skolämne osv.)
- Lärarprofessionalitet (lärarutbildning, lärarkompetens, lärarsamverkan, yrkesspråk osv.)
- Särskilda temaområden (IT-baserat lärande, genus, hållbar utveckling osv.)

- Etik (normer, värdegrund, inflytande osv.)
- Strukturella frågor (sambällspolitik, styrning, medborgar- och demokratifostran osv.)
- Institutionella frågor (skolkultur, skolledarskap, skolutveckling osv.)

Forskningstematikerna i avhandlingsprojekten kan beskrivas homogena, hälften av projekten behandlar frågor som relaterar till pedagogiska praktiker, verksamhetsnära och ämnesdidaktiska problem, vilket också ligger i linje med CUL:s inriktning och syfte. Framförallt är det elevers förmåga till argumentation, deras begreppsförståelse, kunskapsbildning eller lärande, främst i skolämnen svenska och matematik, som ägnas intresse. Utöver detta finns ett brett intresse för särskilda tematiska kunskapsintressen som t ex. IT-baserat lärande och miljöfrågor i undervisning. Projekten har i hög utsträckning har ett lärar- och deltagarperspektiv. Den egna lärarerfarenheten och uppfattningar i samband med denna, bildar därmed bakgrund till många av arbetena. En övervägande del av projekten studerar formella utbildnings- och skolformer. Skolans senare år och ungdomsgymnasiet beforskas i ett 40-tal projekt, att jämföra med förskola och skolans tidigare del eller vuxenutbildning, som omfattar ett 10-tal respektive ett 20-tal projekt. Få studier belyser en institutionell eller samhällelig nivå och skolfrågor som t ex. friskolereformen, decentralisering, skoljuridik, IT-reformer, kvalitetsstyrning osv. Den samverkan med närregionen och kommunerna, och förväntade bidrag till organisationsutveckling som forskarskolan bygger på är inte framträdande i projekten. Likaså ingår få projekt i ett större forskningsprojekt eller sammanhang.

Sammantaget står CUL:s forskarskola, med sin volym, sitt kunskapsbidrag och förankring i pedagogisk praktik och lärarprofession, för ett mycket viktigt tillskott i de utmaningar utbildningsområdet och högskolan står inför vad gäller utbildningsuppdrag, lärarutbildning, frågor kring skol-utveckling och kunskap om lärande och undervisning. Det utbildningsvetenskapliga bidraget är ännu tidigt att uttala sig om på basis av denna kartläggning och fåtalet färdiga avhandlingar, i en uppföljning skulle detta rimligtvis kunna utredas mer ingående.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	2
Bakgrund	4
Syfte och mål.....	5
Material och metod	6
Kartläggningens inplacering och mål.....	7
Finansiering och åldersspridning	7
Forskningstematiker och kunskapsintressen	9
En homogen forskningstematik	9
Skolans senare år och ungdomsgymnasiet i fokus.....	10
Projektens inplaceringar och forskningssyften.....	11
Ansatser och forskningspositioner.....	12
Slutsatser.....	13
Summering och möjliga diskussionspunkter	14
Bilaga Projektförteckning	15

Bakgrund

BEDÖMA

VECKLA

VISUALISERA

TIVERA

ERA

Forskarskolan vid Centrum för utbildningsvetenskap och lärarforskning (CUL) inom GU har till syfte att bidra till en utbildningsvetenskaplig forskarutbildning som är specifikt riktad mot lärarprofession och lärarutbildning. Verksamheten har sin bas i följande sju forskarutbildningsämnen:

- estetiska uttrycksformer med inriktning mot utbildningsvetenskap
- humaniora med inriktning mot utbildningsvetenskap
- matematik/naturvetenskap med inriktning mot utbildningsvetenskap
- tillämpad informationsteknologi med inriktning mot utbildningsvetenskap
- samhällsvetenskap med utbildningsvetenskaplig inriktning
- ämnesdidaktik
- pedagogiskt arbete

Inriktningen av CUL svarar framförallt mot de idéer och förarbeten som låg till grund för propositionen "En förnyad lärarutbildning". Där beskrevs att den utbildningsvetenskapliga forskningen och forskarutbildningen med nära anknytning till lärarutbildningen behövde förstärkas och att en mångfald discipliner skulle knytas till detta kunskapsområde. Detta utgör också den organiserande principen för forskarskolan med utbildningsvetenskaplig inriktning vid GU som i vid mening, och med utgångspunkt i olika disciplinära hemvister, ska vara central del för lärarutbildningen, dels för pedagogisk yrkeserfarenhet och yrkesutövning. Denna korta beskrivning visar också hur det utbildningsvetenskapliga bidraget kan tolkas, dels som en forskningspolitisk terminologi, dels som ett sätt att lokalt och regionalt organisera forskning med utbildningsvetenskaplig inriktning, dels som ett utpekande av ett nytt strategiskt kunskapsområde av betydelse för samhälle och utbildningssystem.

Forskarskolan startade 2005 och har i nuläget 75 doktorander. Av dessa har (juni 2011) 10 disputerat. Ett viktigt inslag i CUL har varit, och är alltjämt, samarbetet med kommuner i närregionen som också bidrar till finansieringen av studier för doktorander. Därtill har universitetetsmedel avsatta för CUL stått för en betydande del av doktorandfinansieringen. En mindre andel utgörs av doktorander knutna till, och finansierade av t ex. Högskolan i Borås och Linnéuniversitetet.

En ny antagning sker hösten 2011.

I forskarskolan betonas doktorandernas gemensamma identitet och "samhörighet med utbildningsvetenskapliga frågor och skolnära forskning" (www.cul.gu.se). En tematisk verksamhet med sju kunskapsområden utgör navet i denna organisering. Dessa leds av två forskningsföreträdare inom respektive temaområde:

Konstarter och lärande (docent Claes Ericsson, Högskolan för scen och musik och professor Maj Asplund Carlsson, Avdelningen för utbildningsvetenskap och språk, Högskolan Väst)

Lärande, text och språk (universitetslektor Per Holmberg, Institutionen för svenska, och professor Maj Asplund Carlsson, Avdelningen för utbildningsvetenskap och språk, Högskolan Väst)

Läraryrkets praktik (professor Karin Rönnerman, Institutionen för pedagogik och specialpedagogik, och professor Jan Bengtsson, Institutionen för didaktik och pedagogisk profession)

Lärande, undervisning och matematik (universitetslektor Johan Häggström, Institutionen för didaktik och pedagogisk profession, och forskarassistent Jesper Boesen, Nationellt centrum för matematikutbildning)

Nya media, undervisning och lärande (professor Berner Lindström, Institutionen för pedagogik, kommunikation och lärande, och fil dr Ylva Hård af Segerstad, Institutionen för tillämpad informationsteknologi)

Skola och samhälle (docent Jan Carle, Institutionen för sociologi, och docent Silwa Claesson, Institutionen för didaktik och pedagogisk profession)

Undervisning, lärande och naturvetenskap (universitetslektor Frank Bach, Institutionen för didaktik och pedagogisk profession och professor Angela Wulff, Institutionen för marin ekologi)

Några av temaområdena visualiserade på posters.

Syfte och mål

Med bakgrund av de syften och mål CUL:s forskarskola har, avser denna kartläggning karaktärisera forskningsinriktningen i pågående avhandlingsprojekt. Underlaget baseras främst på doktorandernas egna beskrivningar av sina forskningsprojekt. Målet är att undersöka vad det utbildningsvetenskapliga kunskapsbidraget utgörs av, samt om, och i så fall hur, relationen till lärarprofession och lärarutbildning kommer till uttryck i forskningsprojekten.

Varje projekt har också kartlagts med avseende på bland annat doktorandens kön, ålder, fakultets-hemvist och finansieringsform (kommun, högskola, universitetet).

Forskningsinriktningen i projekten har analyserats med utgångspunkt i följande aspekter:

- Val av forskningsfokus: typ av fenomen (individuella, strukturella osv.) och typ av praktik (skolform, fritid osv).
- Hur forskningen motiveras (praktisk relevans t ex pedagogiskt eller didaktiskt, samhällelig eller teoretisk relevans, inplacering i ett lokalt, nationellt, internationellt forskningsområde osv).
- Val av metod och angreppssätt, metodologiska val och ansatser samt med avseende på hur doktoranderna positionerar sig (som lärare, som forskare, deltagare etc.).
- Kunskapsintresse (disciplinärt, praxisorienterat, ur ett lärar- elev- eller samhällsperspektiv osv.).

Material och metod

BEDÖMA
VECKLA
VISUALISERA
TIVERA
ERA

Analysen grundar sig 1) på en konferensdokumentation från oktober 2010 bestående av 60 posters som beskriver pågående avhandlingsprojekt, 2) sammanfattningar av färdiga och pågående avhandlingsprojekt, dvs. de 15 avhandlingsprojekt som inte är representerade i konferensdokumentationen 3) initiala skrivningar och program mål som är uppsatta för forskarskolan, samt 4) Ladok-uppgifter.

Som underlag för kartläggningen har doktorandernas posterdokumentation varit den viktigaste. Postermaterialet togs fram inom ramen för en intern konferens inom forskarskolan, kallad "Mötesplats CUL 26-27 oktober", där doktorandens pågående avhandlingsarbete skulle presenteras. Enligt syftet med posterkonferensen skulle materialet också kunna användas för en vidare spridning till institutioner, fakulteter och för webbpresentationer. Postermaterialet är således ett intressant och viktigt underlag för att fånga upp huvudlinjerna i den pågående forskningen. Doktoran-

derna har getts tillfälle att formulera sig om sitt arbete, utifrån de villkor och instruktioner som gavs inför posterkonferensen. Syftet med att kartlägga och göra kategoriseringar av forskningstematiker kan ses som försök att finna indikatorer för forskarskolans inriktning i nuläget. Det bör dock tilläggas att kartläggningen riktar intresset mot CUL:s forskarskola i dess helhet och inte mot de enskilda bidragen. Många av projekten var vid undersökningstillfället i en tidig fas och med all sannolikhet skulle de genomgå förändringar över tid. Med posterunderlaget som grund har det med andra ord varit möjligt att avläsa vilka som troligen befinner sig i en tidigare fas och därmed presenterar mer överiktliga kunskapsintressen och forskningsfokus, men också vilka som befinner sig i en slutfas av arbetet och därmed har mer preciserade frågor, delstudier och analyser klara.

Några av postrarna som gjordes till konferensen.

Kartläggningens inplacering och mål

Kartläggningen avser att informera olika intressenter om CUL:s innehåll och kan ses som ett inspel i doktoranders och handledares självförståelse. Det finns, menar vi, goda skäl att göra karaktären hos denna omfattande forskarutbildning mer publik. Resultatet har förankrats hos forskarskolans föreståndare,

vetenskapliga råd, doktorander och handledare vid ett seminarium (21 juni 2011), där tillfälle gavs att kommentera resultat och slutsatser. Föreståndaren för CUL:s forskarskola ansvarar vidare för spridningen och användningen av resultaten i denna kartläggning.

Finansiering och åldersspridning

Tre olika finansieringsformer (se Bild 1) ger stöd åt de 75 avhandlingsprojekten, varav GU-medel står för

hälften, närregionen och kommuner för 29 procent och medverkande högskolor för 19 procent.

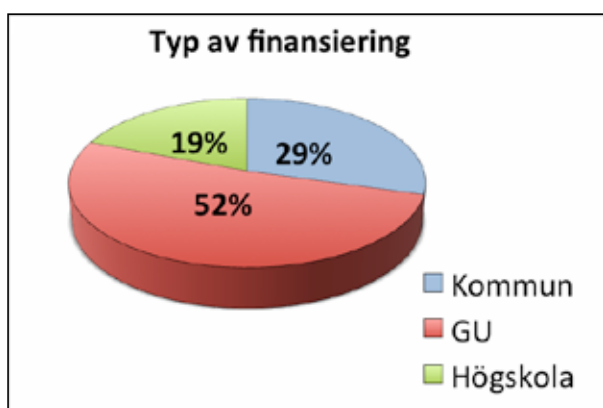

Bild 1. Finansieringen av CUL:s forskarskola fördelat på kommuner, universitetet och externa högskolor.

Sammanställningen som följer (Bild 2) visar fördelningen av doktorandernas ålder. Merparten finns i åldersspannet 36-60, varav 19 deltagare är i kategorin 46-50 år. Medelåldern är 46 år i gruppen doktorander som våren 2011 deltar i CUL:s forskarskola. Av samtliga doktorander är 57 kvinnor och 18 män.

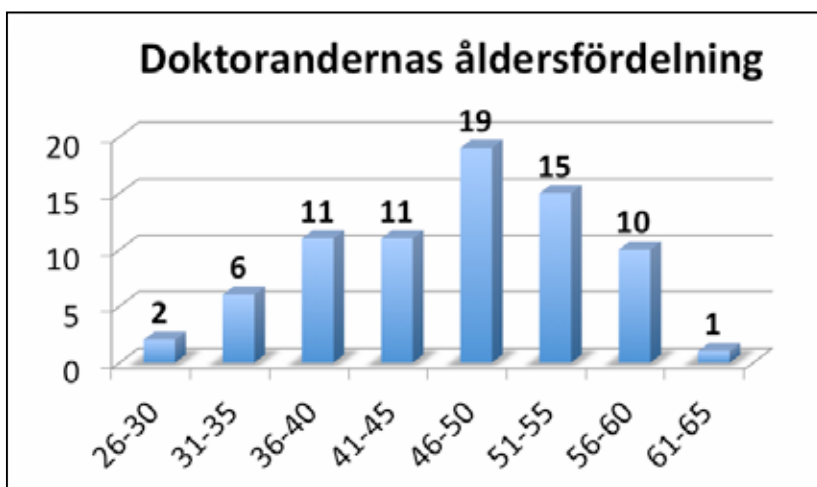

Bild 2. Doktorandernas ålder fördelat på femårsintervall.

Som sammanställningen i det följande visar (Bild 3) skiljer sig åldersfördelningen åt mellan de tre finansieringsformerna kommun, GU och högskola. Bland de kommunfinansierade är de flesta i åldern 50 år och äldre, medan de högskolefinansierade till hälften utgörs av doktorander i åldrarna 41–49. Trettiosju procent av de GU-finansierade doktoranderna är 40 år eller yngre.

Bild 3. Åldersfördelningen i projekten (i procent) baserad på finansieringsform (kommun-, universitets (GU)- och hög-

Ålder	Kommun	GU	Högskola	Total
40 och under	13	37	14	21
41-49	33	34	50	39
50 och över	54	29	36	40
	100	100	100	100

skolefinansiering).

Åldersfördelningen i CUL:s forskarskola kan exempelvis jämföras med SCB:s statistik för vårterminen 2010 (se följande två tabeller) över antal aktiva, registrerade forskarstuderande samt doktorandanställda, fördelade

på ålder inom det Humanistiskt-Samhällsvetenskapliga området. Dessa visar liknande åldersmässiga tendenser och en hög andel kvinnor, också i åldersspannet 30-39 samt bland dem som är 40 år och över.

Forskarstuderande		Kvinnor			Män			Total
Ålder		-29	30-39	40-	-29	30-39	40-	
Göteborgs universitet	VT10	72	155	216	33	106	103	685

Bild 4. Tabell över antal, ålder och kön på forskarstuderande vid GU och Humanistiskt-Samhällsvetenskapligt område (www.hsv.se).

Doktorandanställda		Kvinnor			Män			Totalt
Ålder		-29	30-39	40-	-29	30-39	40-	
Göteborgs universitet	VT10	33	87	92	27	69	38	346

Bild 5. Förteckning över forskarstuderande med doktorandanställning, vid GU och Humanistiskt-Samhällsvetenskapligt område, för vårterminen 2010 (samma kategori som i bild 4).

Forskningsmatiker och kunskapsintressen

En homogen forskningstematik

Som ett resultat av kartläggningen följer här en sammanställning av de forskningstematiker och kunskapsintressen som kännetecknar projekten. I det följande kommer vi att kommentera och exemplifiera dessa. Sammantaget är det sex tematiker som dominerar även om det givetvis finns överlappningar (samma projekt kan tillhöra flera kategorier).

- Ämnesdidaktik (undervisning, individers lärande relativt skolämne osv.)
- Lärarprofessionalitet (lärarutbildning, lärarkompetens, lärarsamverkan, yrkesspråk osv.)
- Särskilda temaområden (IT-baserat lärande, genus, hållbar utveckling osv.)
- Etik (normer, värdegrund, inflytande osv.)
- Strukturella frågor (sambandspolitik, styrning, medborgar- och demokratiförstran osv.)
- Institutionella frågor (skolkultur, skolledarskap, skolutveckling osv.)

Ett tydligt intryck som en inledande betraktelse ger av forskningstematiken i avhandlingsprojekten är att den är homogen. Hälften av projekten domineras av frågor som relaterar till pedagogiska praktiker, verksamhetsnära och ämnesdidaktiska problem. Framförallt är det elevers (eller förskolebarns osv.), förmåga till argumentation, deras begreppsförståelse, kunskapsbildning eller lärande, som ägnas intresse. En stor del av undersökningarna utgår från frågor som rör kända svårigheter som elevers förståelse av principer, teori och liknande, t ex. inom matematik och naturvetenskap, eller som uppmärksammar behov av ämnesdidaktisk utveckling inom områden som t ex. språkförståelse, skrivutveckling eller språkstöd osv. Formuleringar av pedagogiska problem och utmaningar av dessa slag utgör utgångspunkten för ett stort antal studier. Ett viktigt fokus för dessa projekt är sociala och interaktiva aspekter av lärande, resultat av undervisningsinsatser osv., vilket speglas i teoretisk anknytning och begreppsanvändning som hämtas från områden som livsvärldsfenomenologi, variationsteori, sociokulturella ansatser, såväl som utbildningssociologi, text- och diskursanalytiska ansatser osv. Aspekter av undervisning och lärande genom t ex. klassrumsobservationer, lektionsupplägg, läroboksanalyser eller analyser av elevarbeten och uppgifter av olika slag, liksom IT-baserade applikationer och arbetssätt, utgör underlagen för analyser.

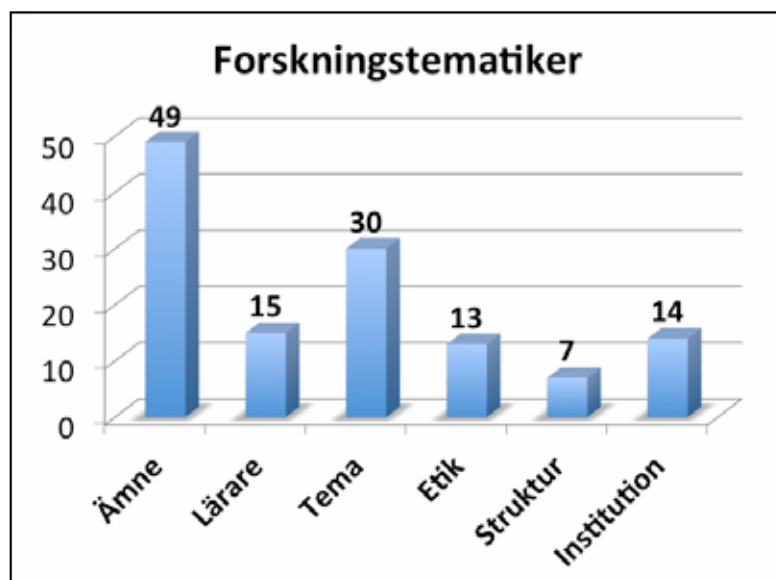

Bild 6. Sex dominerande forskningstematiker (projekten kan omfattas av flera kategoriseringar).

BEDÖMA

VECKLA

VISUALISERA

TIVERA

ERA

En andra tendens är att det till övervägande del är formella utbildnings- och skolformer som är i fokus för avhandlingsprojekten (vi återkommer till detta i Bild 7). Flertalet av projekten handlar om skolans senare år och ungdomsgymnasiet, vilket också kan förklara att studier kring skolämnen som svenska och matematik i så hög grad är representerade bland avhandlingsprojekten.

För det tredje, så visar ett flertal projekt intresse för särskilda, gränsöverskridande kunskapsområden. Ett sådant är IT-baserat lärande, med aspekter som sociala media, datoranimation, videostöd, multimodalitet osv studeras. Ett annat sådant är frågor kring hållbar utveckling, som t ex. miljö- och bioteknik, men även t ex. ljud/hörsel, genus, etnicitet, estetiska ämnen, global utbildning utgör vad vi har kallat särskilda tematiska områden. Det finns också ett intresse för att förstå eller granska aktuella pedagogiska idéer som gruppcoaching, deliberativa samtal och Monroe-pedagogik inom ramen för denna forskningstematik.

För det fjärde, en väsentlig del av projekten behandlar någon av de tre tematikerna kring institutionella frågor, lärarprofessionalitet och etiska frågor. I tematiken som rör institutionella aspekter ryms frågor kring skolledning, pedagogiska utvecklingsprogram, skol- och lärar

kulturer, organisationsförändringar och liknande. Även praktikmoment i vuxenutbildning, inklusive högskoleutbildning, ingår här. Här finns också exempel, om än få, på hur IT-baserat lärande integreras i skolutveckling och för att utveckla vissa kvaliteter i utbildningsmoment. Ett antal projekt riktar också ett intresse mot lärarforskning i bred bemärkelse, som mellanmänniska relationer, relationen lärare-elev, och praktikgemenskaper inom lärarprofessioner (se stapeln "Lärare"), hur lärare tänker (t ex. inom Teacher Thinking-traditioner) eller läraridentitet och specifika lärarprofessioners utveckling och villkor. Vad gäller tematiken kring etiska frågor är det aspekter av skolverksamheter som t ex. normer, normkonflikter, värdegrundsfrågor, inflytande och arbetsglädje som behandlas.

Slutligen, tematiken som rör strukturella frågor, samhälls- och utbildningspolitiska frågor, frågor kring styrning och medborgarskap osv., är minst representerad.

Skolans senare år och ungdomsgymnasiet i fokus

Bild 7 visar vilka delar av utbildningssystemet som avhandlingsprojekten beforskar. Framförallt är det skolans senare år, gymnasiet och vad vi kallat "Flera skolformer" (i denna kategori är det 10 projekt som studerar skolans tidigare och senare år) som utgör lejonparten.

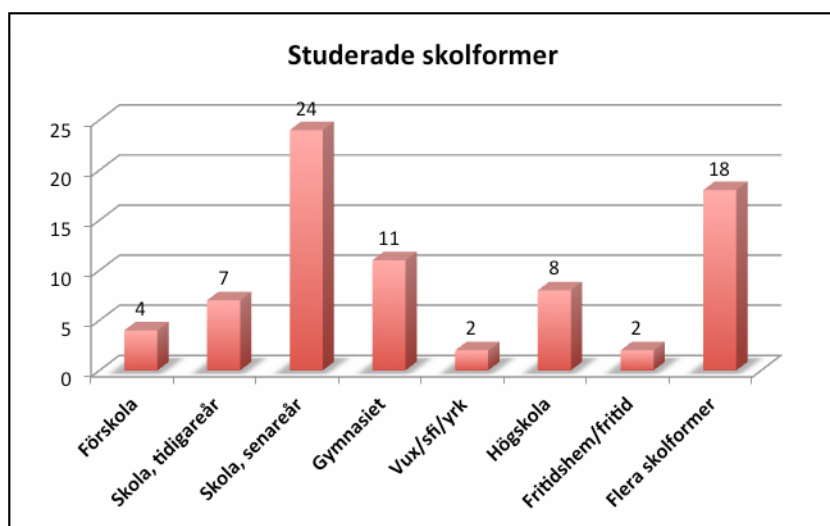

Bild 7. Sammanställning av beforskade områden och skolformer i 76 projekt. I kategorin Flera skolformer finns 10 projekt som antingen studerar grundskolan (tidigare och senare år), eller projekt där skolår eller åldrar inte är preciserade.

Förskolan och de tidigare skolåldrarna är föremål för forskning i 11 projekt. Dessa två skolformer ägnas därmed inte samma intresse som de senare åldrarna och ungdomsgymnasiet, som uppmärksammas i 35 projekt. Därutöver har vi vuxenutbildning (gymnasium, Svenska för invandrare (Sfi), yrkesutbildning (Yrk) osv.) samt högre utbildning, som omfattar 20 projekt sammanlagt. Åtta projekt behandlar högre utbildning, som pedagogiska aspekter inom t ex. det konstnärliga utbildningsområdet, eller färdigheter kring t ex. skrivande och analytisk förmåga. Två projekt behandlar också en strukturell tematik, som tillträdes- och rekryteringsfrågor inom högre utbildning. Skolpraktiker som endast belyses genom enstaka projekt är vuxenutbildning, fritidshem, studieförberedande program, Sfi, yrkesutbildning och fritidsaktiviteter, skolformer som t ex. folkhögskola, särskola, yrkeshögskola osv. finns inte representerade. Det är också relativt få avhandlingar som är inriktade mot yrkespraktiker och professionsområden som fritidspedagog, vuxenutbildare,

yrkeslärare och Sfi-lärare, detta gäller i viss mån även förskollärare och högskolelärare.

Den sista sammanställningen som följer (Bild 8) visar en fördelning över vilka skolformer som studeras med hänsyn tagen till projektens finansierare. De kommunfinansierade, liksom de universitetsfinansierade avhandlingsprojekten, följer mönstret för projekten som helhet genom att rikta intresse mot de senare åldrarna och ungdomsgymnasiet. De uppvisar ett mindre intresse för förskola och fritidshem. De kommunfinansierade doktoranderna ägnar sig åt skolans tidigare år, Vux/Sfi/Yrk samt högskola (två avhandlingsprojekt i vardera kategorin). I de universitetsfinansierade projekten är det förskolan, Vux/Sfi/Yrk och fritidshem som har ett, eller inga projekt. Vad gäller de högskolefinansierade projekten är det skolans senare år som är mest frekvent förekommande (fem projekt). I övrigt är fördelningen sådan att enstaka studier riktar intresset mot skolans tidigare år, mot högskola och fritidshem, men ingen åt gymnasiet eller Vux/Sfi/Yrk.

Finansieringsform	Förskola	Skola tidigare	Skola senare	Gymn.	Vux Sfi, Yrk	Högskola	Fritidshem	Flera	Total
Kommun	1	2	8	5	2	0	5	25	
GU	1	4	11	6	5	1	8	36	
Högskola	2	1	5	0	1	1	5	15	
Total	4	7	24	11	8	2	18	76	

Bild 8. Fördelning av beforskade skolformer i relation till projektens finansieringsform.

Om vi ska kommentera valet av forskningsfokus i avhandlingsarbetena och studerade skolformer, finns en klar dominans av tematiker som är kopplade till studier på individnivå och formella skolpraktiker. Detta innebär således att andra utbildningsvetenskapliga områden och aspekter får relativt lite uppmärksamhet,

t ex. studier på institutionell eller samhällelig nivå, eller frågor som friskolereformen, decentralisering, skoljuridik, IT-reformer, kvalitetsstyrning osv.

Projektens inplaceringar och forskningssyften

Många av avhandlingsprojekten anger praktisk och ämnesdidaktisk relevans som motiv för forskningsintresset. Flertalet av studierna som riktar intresse mot frågor kring etik, värdegrund och normer, inflytande och arbetsglädje och liknande, tar också avstamp i pragmatiska frågor och praxisrelaterade dimensioner av skolverksamheter.

Många av projekten kopplas till aktuella kursplaner, frågor, bedömnings- och betygsfrågor, och skol- och samhällsfrågor. Ett flertal av forskningsprojekten relaterar till såväl nationella läro-, och kursplaner som till europeiska överenskommelser osv. Utöver detta knyter många av projekt an till de nationella proven. Indirekt signalerar därmed ett flertal av projekten den betydelse

bedömningsfrågor och mätbara resultat har fått för skolan och skolpolitiken.

Det finns ett brett förankrat intresse som skär över alla forskningstematikerna för att beskriva och förstå skol- och utbildningsverksamheter på deras egna villkor. Det handlar t ex. om hur kursplanefrågor på olika nivåer förhandlas eller tas emot lokalt. Flera av avhandlingsprojekten placerar in och relaterar sina frågeställningar och skolpraktikerna som studeras till samhällsföränd-

kombination med mer lokala, svenskt-nordiska eller europeiska, sammanhang. Här kan man lägga till att forskningssyftena i poster-dokumentationen sällan blir placerade eller motiverade i en vidare mening. Möjligt är det den begränsade poster-formen som gör att detta utelämnas. Det är likaså få av posterpresentationerna som placerar in sitt avhandlingsarbete i ett internationellt forsknings-sammanhang genom att ta avstamp i aktuella studier eller forskningspositioner

Finansierings-form	Förskola	Skola tidigare	Skola senare	Gymn	Vux Sfi Yrk	Högskola	Fritidshem	Flera	Totalt
Kommun	1	2	8	5	2	2	0	5	25
GU	1	4	11	6	0	5	1	8	36
Högskola	2	1	5	0	0	1	1	5	15
Total	4	7	24	11	2	8	2	18	76

ringar (samhällstyper av följande slag nämns; det multietniska, det globaliserade, det flerspråkiga, det kunskaps- och IT-baserade samhället osv.) men också till förändringar av skolämnen och villkoren för elevers lärande. I några beskrivningar av relationen mellan skola och samhälle finns samtidigt en tendens till att förklara att omvärlden är förändrad och att skolan därför måste anpassas därefter, liksom antaganden om att skolan "halkar efter" samhälls- och teknikutveckling.

Projekten knyter som regel an till teorier eller begrepp inom internationell, engelskspråkig forskning, ofta i

och därigenom motivera eller kvalificera sitt projekt. Få skriver uttryckligen att de riktar intresse mot att bidra till utbildningsvetenskaplig forskning och teoriutveckling, även om det finns undantag (bl a. projekten som utgår från sociologiska, läroplans- eller organisations-teoretiska ansatser nämner ett teoretiskt bidrag som en viktig aspekt av det egna avhandlingsarbetet).

Ansatser och forskningspositioner

I fråga om metodval, och i den utsträckning man i posterunderlagen har tagit utrymme att redovisa metodiska val, så är det kvalitativa metoder av olika slag som dominerar. Sextio projektbeskrivningar använder sådana ansatser. Ofta är det kombinationer av observationer eller videomaterial, intervju eller samtal som ingår i dessa ansatser. Nio avhandlingsprojekt nyttjar kvantitativa metoder. Av dessa är det några få som använder komparativa och mer storskaliga undersökningsmetoder, som flernivå- och strukturell ekvationsmodellering.

En viktig iakttagelse är att projekten i hög utsträckning placeras i ett lärar- och deltagarperspektiv. Den egna lärarerfarenheten och uppfattningar i samband med

denna bildar alltså bakgrund till många arbeten. Detta kan ses som en del av CUL:s forskarskolas unika konstruktion och potential att svara mot de mest aktuella skolfrågorna. Flera projekt utnyttjar också forskarpositioner som anknyter till interventionsstudier, aktionsforskning, designbaserad forskning och liknande. Dessa kunskapsintressen kan beskrivas som pragmatiska och högst motiverade ur lärar- och skolsynpunkt. Med utgångspunkt i de posterredovisningar som här analyserats, är det dock inte möjligt att utläsa, mer än i enstaka fall, om de ingår i ett avgränsat forskningsprojekt och/eller knyter an till sammanhang för lokal pedagogisk utveckling och liknande. Den här typen av ansatser och forskningsuppdrag är därför en möjlig

diskussionspunkt för forskarskolan. Hur ska relevans-kriterier och praxisbaserade frågor mötas genom dessa ansatser och positioner? Hur ska resultaten spridas och användas?

En annan iakttagelse är att elevers lärande, hur barn lär av varandra liksom elevers kunskapsbildning, är i fokus för flera studier. Få tar dock sin utgångspunkt i ett intresse för ett elevperspektiv ur andra aspekter än

de skolämnesknutna, även om det finns undantag med projekt kring hur elever t ex. marginaliseras eller exkluderas under vissa omständigheter. Frågan är om detta är en konsekvens av den starka betoningen på lärare och lärarefarenheter och om detta balanseras på andra sätt som inte är synliga i det material som använts här? Här finns det kanske ytterligare en diskussionspunkt om på vilket sätt eleverna (eller barnen, studenterna etc.) involveras och positioneras i forskningsprocesserna.

Slutsatser

De slutsatser vi drar genom denna kartläggning kan sammanfattas i tre punkter:

- Den dominerande forskningstematiken i avhandlingarna är den ämnesdidaktiska och undervisningsmässiga med svenska och matematik som särskilda intresseområden. Utöver detta finns ett brett intresse för särskilda tematiska kunskapsintressen som t ex. IT-baserat lärande och miljöfrågor i undervisning. En övervägande del, runt ett 40-tal, av avhandlingsprojekten studerar skolans senare år och ungdomsgymnasiet, endast en liten andel projekt ägnas åt t ex. förskola och skolans tidigare del eller vuxenutbildning med ett 10-tal respektive ett 20-tal projekt.
- En stor andel av projekten riktar intresse åt de individuella dimensionerna av lärande och undervisning och studerar formella pedagogiska praktiker genom metoder som klassrumsobservationer och liknande. Få avhandlingsarbeten behandlar frågor som skolutveckling, skolledning, och relationen mellan undervisning och skolans styr-

ning, till exempel genom att problematisera och analysera läroplaner och undervisningsinnehåll. Likaså ägnas vissa aktuella skolfrågor som friskolereformen, decentralisering, skoljuridik och nya utvärderings- eller kvalitetsstyrningsformer lite uppmärksamhet. Digital teknik och frågor om IT med dessa utgångspunkter behandlas inte heller i någon större utsträckning.

- Den samverkan med närregionen och kommunerna som CUL:s forskarskola bygger på är inte framträdande i avhandlingsprojekten. Sådana sammanhang för projekten, och nära koppling till t ex. organisationsutveckling skulle kunnat vara mer närvarande. Likaså är få avhandlingsprojekt inplacerade i ett forskningsområde genom att ingå i ett större forskningsprojekt. Avhandlingsprojekten verkar därmed leva sina egna liv i stor utsträckning.

Summering och möjliga diskussionspunkter

BEDÖMA

UTVECKLA

VISUALISERA

KONKRETISERA

EVALUERA

Med utgångspunkt i denna kartläggning och fåtalet färdiga avhandlingar, är det ännu tidigt att uttala sig om bidraget från CUL:s forskarskola till det utbildningsvetenskapliga området. Mer rimligt vore att återkomma till detta när ett 40-tal avhandlingar ligger klara. Posters som underlag för en analys av detta slag ger en begränsad bild och speglar endast tendenser.

Forskningstematiken kan dock sägas svara väl mot de program mål som CUL har, och som består i att knyta an till praktikens och lärarprofessionens problem, utmaningar och vardag. Den tematiska organiseringen av CUL:s forskarskola speglas också i lärarutbildningens och forskarskolans plats i universitetet; som en gemensam angelägenhet för fakulteterna och som en samverkansform med det omgivande samhället, främst kommun och högskola som viktiga externa parter och finansierare. Baserat på den kartläggning som här gjorts, konstaterar vi att det finns ett brett intresse för att bidra med kunskaper genom och för pedagogisk yrkesutövning, dels genom CUL-projektens praktisknära anknytning, dels genom förankringen i utbildningsvetenskapliga kunskapsintressen.

Vad gäller forskarskolans bidrag i relation till utbildningsuppdrag och de nya examensrätter för lärarutbildning, förskola, fritidshem och yrkesprogram osv., och som universitet och högskolor har att hantera, så bör CUL:s sammantagna kunskap och praktikförankring ses som ett viktigt bidrag på sikt. Samtidigt bör obalanserna i de nuvarande avhandlingsprojekten med avseende på beforskade områden uppmärksammas. Det finns uppenbara behov inom många områden där CUL-forskning bör kunna hjälpa till att täcka och bidra i utvecklingen av det utbildningsvetenskapliga området. En fråga för CUL:s forskarskola torde också vara hur aktuella skolutvecklingsfrågor bättre kan täckas in då man kan anta att de blivande doktorerna kommer att få ta ansvar för sådana utvecklingsfrågor.

Potentiellt finns möjligheter att tydligare peka ut avhandlingsprojektens relevans och diskutera forskningsmotiv och forskarpositioner inom forskarskolan. Genom att ställa frågor om hur forskningsprojektens praktiska och teoretiska relevans skall bedömas och hur man lyckas överbrygga denna spänning kan konceptet beläggas ytterligare. Frågor som hur avhandlingsprojekten kan kontextualiseras på ett tydligt sätt och vari kunskapsbidraget består bör diskuteras vidare. Vilket är det utbildningsvetenskapliga bidraget? Är det att bidra till

en kunskap av relevans för lärarutbildning, pedagogisk yrkesutövning och liknande, eller till ett nytt kunskapsområde i vidare mening?

Bilaga Projektförteckning

Alatalo, Tarja	Vilka villkor - möjligheter, svårigheter och kunskaper - har lärare för sin läs- och skrivundervisning? Intervju- och enkätstudie med lärare i årskurs 1-3.
Andersson Varga, Pernilla	Skrivrepertoarer – Likheter och skillnader i undervisningserbjudanden inom gymnasieskolans svenskämne
Andersson, Klas	Snacka går ju... En studie av den deliberativa undervisningens potential
Bajqinca, Nuhi	Native language – Resource or barrier?
Baldwin, Richard	Learning outcomes as an intervention to improve a learning culture
Berne, Birgitta	Students's Argumentation in Biotechnology Issues: An Actions Research Study in Lower Secondary School
Bigsten, Airi	Teachers' justifications when choosing ethical values
Bredmar, Anna-Carin	Glädje och lust i arbetet som lärare – En studie av lärares erfarenheter av arbetsglädje
Bursjö, Ingela	Transforming Teacherst
Cronqvist, Marita	Lärarytelse i moral och etik?
Dafgård, Lena	Tillämpning av video i nätbaserade kurser i högre utbildning
Dahl, Marianne	Barns sociala liv på fritidshemmet
Eriksson, Ann-Marie	Lärande, text och språk: Skrivprojekt som pedagogisk resurs för universitetsutbildning
Farahani, Djamshid	Fysikens roll i implementering av matematiska begrepp derivata/integral
Ferlin, Maria	Arter och systematik i biologiböcker för skolår 6-9
Fredriksson, Anders	Marknaden och lärarna: Hur organiseringen av skolan påverkar lärares offentliga tjänstemannaskap (avhandling febr 2011)
Frick, Monica	Musik, estetik och musikdidaktik: En sociokulturell studie av kunskapsbildning i lärarytelseens estetiska kursverksamhet
Fülöp, Eva	Begreppsbasead undervisning. Procedurell eller konceptuell kunskap?
Godhe, Anna-Lena	Creating multimodal texts within the context of schooling
Gårdsby, Annika	Digital tools in literacy activities in educational settings
Hansson-Stenhammar, Marie-Louise	Lärprocessens estetik. Vad är det?
Hansson, Åse	Matematikundervisning i det flerspråkiga klassrummet
Hyltegren, Gunnar	Målens mening och grund - om kunskapsmålen som verktyg för betygsättaren
Jensen, Mikael	Kognitiv utveckling och låtsaslekenes mysterier (avhandling dec 2008)
Johansson, Helena	Mathematical reasoning when solving physics tasks
Karlsson, Göran	Learning science from computer animation
Karlsson, Niklas	Elevers kunskapsbildning vid deltagande i öppna kurser i ett naturvetenskapligt ämne där elever kommunicerar i sociala medier och använder webbverktyg som ex. diigo
Kilhamn, Cecilia	Different Differences. The importance of distinguishing between value and magnitude when speaking of a difference between two signed numbers
Kittelman Flensner, Karin	Religious education in a multicultural society
Knutsson, Benjamin	Curriculum in the Era of Global Development : Historical legacies and Contemporary Concerns
Kullberg, Angelika	What is taught and what is learned: Professional insights gained and shared by teachers of mathematics (avhandling aug 2010)
Kullenberg, Tina	The communicative use of cultural representations – children teaching and learning songs to and from each other
Lagergren, Anniqa	Musikskapande, digitala verktyg, genus
Larsson, Pär	Ledningsrummet
Lilja, Annika	Trustful educational relationships in school
Liljenberg, Mette	Distribuerat ledarskap: Förutsättning för delat ledarskap i utvecklingsarbetet inom skolans organisation
Lilliestam, Anna-Lena	Det förflutna i ett klassrum idag
Lundberg, Anna L V	Proportion in Swedish mathematics textbooks in upper secondary school

BEDÖMA

VECKLA

VISUALISERA

TIVERA

ERA

Magnusson, Maria Maunula, Tuula	Att förstå grafiska tecken för kommunikation Variationsteorin som vägvisare. En koppling mellan mattelärares behandling av innehållet och elevers lärande?
Möller, Åsa Nilsson, Rimma Nordenfors, Mikael Nordholm, Daniel Nyberg, Eva	Social and Cultural Norms in the Content and Instruction of Schooling Interest Towards Mathematics. A Research Outlook on Situational Interest in Classroom Interaction Skriftspråsutveckling i 31 elevers texter skrivna i grundskolans år 5–9 Bedömning och betyg: Lärares lärande och kompetens inom området Om livets koninuitet. Undervisning och lärande om växters och djurs livscyklar - en fallstudie i årskurs 5 (avhandling jan 2009)
Nyvaller, Monica	Att organisera för lokal pedagogisk utveckling: en beskrivande studie av lärande besök som fenomen och företeelse
Olvegård, Lotta	Vänta... jag är dålig på det här s:et ser du: Lärobokstexter och flerspråkiga lärare i historia på gymnasiet
Oxstrand, Barbro Pastorek Gripson, Märtha Peterson, Louise Player-Koro, Catarina Reis, Maria Rinne, Ilona Sagar, Maria	ICT and and Media Literacy Education in primary school Dans i skolan ur genusperspektiv Datorspelande och normer Matematikläraryrketens politik och ideologi To order; from order to order. Toddlers mathematizing in preschool Vad talar de om? En livsvärldsfenomenologisk studie av betygssamtal Kan riktad lärarfortbildning bidra till en ökad grad av samverkan med omvärlden som en integrerad del av undervisningen i teknik och NO?
Samuelsson, Katarina Sandwall, Karin Schwartz, Anneli Simonsson, Angelica Sjöberg, Robert	Lärarkulturer och elevprogression Great expectations – Om möjligheter till interaktion och lärande på praktikplatser för sfi-studerande De gör ett schema. Vad vi ska göra och så, sen vi går efter det Normer kring sexualitet i språkundervisning Balansakten bedömning: Svenska språklärares bedömning och betygssättning som uppdrag, praktik och kompetens
Sotevik, Solveig Stark, Sara Sönnnerhed, Wang Wei Tallvid, Martin Telldal, Peggy Tengberg, Michael Thörner, Agneta Tyrén, Lena	VideoPaper - En länk mellan lärarutbildning och profession Vuxenutbildaren i en upphandlingsstyrd organisation Algebra content analysis in Swedish mathematics textbooks at upper-secondary level ONE-TO-ONE. A model for transformation of ICT-use in Swedish schools? Dyslexi, arbetsminne och läsinlärning Samtalets möjligheter. Om litteratursamtal och litteraturreception i skolan (avhandling febr 2011) Barns kreativitet i förskola - en utgångspunkt för min avhandlingsstudie ”Vi får ju inte riktigt förutsättningarna för att genomföra det som vi vill”: En studie om skolutveckling med stöd av aktionsforskning
Walls, Michael Wallström, Helena West, Eva	Framing the Israel/Palestine Conflict in Swedish History School Textbooks (avhandling nov 2010) Pedagogisk gruppcoaching i 2000-talets gymnasieskola Students’ Learning of Sound - How students express their understanding of sound and sound transmission through different media
Wideberg, Christian Widigson, Mats Wyndham, Anna-Lena	Studio talk - a study at the programmes of Fine arts in Sweden Förort & högskola. Från miljonprogram till högskoleprogram - betydelsen av plats och emotioner Fostran med förhinder. En studie om värdeöverföring och kritiskt tänkande i gymnasieskolans klassrumspraktik
Öhman, Anne	Hur utvecklas språkliga kompetenser via digitala verktyg som stöd för läs- och skrivlärande?